

Norra Folkparksvägen Solberga

Konsekvensbeskrivning
Kulturmiljö

BESTÄLLARE

Skanska (Monika Fridenäs) , Viktor Hanson (Liselotte Lund)
och Stockholms hem (Maria Cheung)

UPPDRAGSNAMN

Konsekvensbeskrivning inför samråd
Norra Folkparksvägen

UPPDRAGSNUMMER

10324667

PROJEKTGRUPP

WSP Kulturmiljögruppen Sthlm
Mari Ferring
Cecilia Lindblom
Duncan McConnachie
Moa Andersson

GRANSKARE

Emil Bergstén
Moa Andersson

KONTAKTPERSON

Mari Ferring
mari.ferring@wsp.com
072-517 30 93

DATUM

2021-09-23
Stockholm-Globen

Innehåll

Sammanfattning

1. Inledning

Bakgrund, syfte

Metod och arbetssätt

Utredningsområde och avgränsning

2. Kulturmiljö & stadsbild

Kort historik

Kulturmiljön

Värdebärande uttryck, egenskaper & karaktärsdrag

Känslighetsanalys

Gällande detaljplaner

3. Konsekvensbeskrivning

Påverkan, effekter och konsekvenser för kulturmiljön

Aktuella lagskydd, planer och program

4. Källor

Sammanfattning

WSP Kulturmiljö har fått i uppdrag att genomföra en konsekvensbeskrivning av förhållningssätt till kulturmiljön i förslag till ny bebyggelse i stadsdelen Solberga, Stockholm. Konsekvensbedömningen omfattar fastigheten Skarabéen 1 och delar av fastigheten Västberga 1:1. Planområdet är beläget längs norra delen av Folkparksvägen, vid Safirgränd och i anslutning till Kontrollvägen och E4:an söderut. Syftet är att möjliggöra för bostäder samt ett uppförande av hotell om cirka 18 - 22 våningar (117 m ö h) med tillhörande verksamheter.

Utgångspunkter är stadsbyggnadskontorets skrivelse om behovet av en konsekvensbedömning 2020-07-07 samt en utförd kulturmiljöanalys av strukturplanen för Folkparksvägen (White arkitekter 2016-09-20).

Metod för konsekvensbedömningen är utförd enligt WSPs modell som bottenar i Riksantikvarieämbetets vägledning: *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, Handbok (2014).*

Stadslandskapets skala

Utifrån den påverkan på stadslandskapet som ett högt nytt hus kan ge har en synlighetsanalys genomförts med hjälp av geografisk analys och digitala kartor. Dessa har använts för att preliminärt förstå hur värdefulla platser inom framför allt Stockholms riksintresseområden och världsarvet Skogskyrkogården skulle kunna påverkas av ett nytt högt hus i Stockholmsområdet.

Den förenklade synlighetsanalysen (i bilaga) visar att hög-huset kommer att vara vida synligt. Utifrån utvalda platser inom riksintresseområden, såsom riksintresset för kulturmiljövården LM-Ericssons industriplanläggning och LM-staden i Midsommarkransen [AB114], kan konstateras att huset tydligt kommer att kunna ses.

Påverkan och effekt är dock acceptabel, och bedömningen är preliminärt att värdefulla platser inte kommer att påverkas i större omfattning. En anledning till detta är placering och gestaltning. I det fortsatta arbetet med arkitekturen bör högsta kvalitet eftersträvas och den osedvanliga vyn från hög-huset, bland annat över riksintresseområden, bör vara tillgänglig för besökare.

Från längre avstånd, såsom från riksintresset Skogskyrkogården [AB 111] (även världsarv), visar den förenklade synlighetsanalysen att huset inte är synligt alls från värdefulla platser, eller kan uppmärksammas något som en del i en varierad siluett. För att säkerställa att ingen påverkan sker på riksintresset och världsarvet rekommenderas att ytterligare fördjupa analysen och komplettera den utförda utifrån värden i omgivningen.

Stadsdelens skala

Solberga ligger i ett omväxlande landskap med skogsbeklädda höjdryggar och dalgångar med vägar. Det är Mälardalens typiska sprickdalslandskap där den naturliga topografin har spelat en stor roll för planeringen, karaktären och utbyggnaden av Solberga. Med stadsplaner upprättade 1947 och 1948 påbörjades bygget av Solberga 1947 och centralt i en dalgång i området lokaliserades Folkparksvägen.

Stadsplanen upprättades utifrån idealet om hus i park där smalhus och högre punkthus är orienterade för goda ljusförhållanden och med sparad naturmark och äldre träd, framför allt tallar. Bebyggelsen präglas fortfarande av en helhet i en årsring som representerar efterkrigstidens internationellt uppmärksammade svenska planerings- och arkitekturideal. De allra mest namnkunniga arkitekterna vid tiden står bakom ritningarna till bebyggelse: Leif Reinius och Sven Backström, Erik och Tore Ahlsén samt Paul Hedqvist.

Stadsdelens betydelsefulla landmärken har pekats ut i Kulturmiljöanalysen; bland annat kv Topasen, ett centrumhus i två volymer som följer Folkparksvägens mjuka sväng markerar Kristalltorget och bidrar påtagligt till stadsdelens identitet.

I tjänsteutlåtande för StartPM 2019 framhålls kulturmiljöanalysens resultat. Det handlar om det stadsplanehistoriska värdet och särskilt bebyggelsens anpassning till naturen, samt landskapshantering med värdefulla karaktärsdrag att bevara.

Konsekvensbedömningen av förslaget visar att betydelsefulla värden som uppmärksammas i kulturmiljöanalysen inte respekteras fullt ut. Det gäller volymer som placeras i, och kommer att avläsas som en del av Solbergas helhetsmiljö. Konsekvensen blir att värden i miljön kring Kristalltorget, längs Safirgränd och Folkparksvägen minskar.

En viktig princip som framhålls i kulturmiljöanalysen som en förutsättning för ny exploatering är betydelsen av bibehållen förgårdsmark. Detta i syfte att respektera den värdebärande stadsplaneidén som fortfarande är rådande i området. Då föreslagen exploatering längs Folkparksvägen och Safirgränd inte har förgårdsmark är bedömningen att detta motverkar områdets värden.

Byggnadsvolymen om fem våningar mot Folkparksvägen i kvarteret Skarabéen är för hög, även vad gäller nockhöjden. Konsekvensen är att Akvamarinens alltför stora volym får en fortsättning i Solbergas utkant, istället för att ett nytillskott kan återknyta till Kristalltorgets och Solbergas bebyggelse. Denna del av förslaget har dock förgårdsmark vilket är positivt.

Sammantaget kan konstateras att delar av förslagen inför samråd innebär en minskad läsbarhet av Solbergas historia och värden. Särskilt blir konsekvensen minskade möjligheten att utläsa stadsplaneringsidealet med sina specifika höjder, volymer och byggnadsplaceringar.

Se även förslag till skademildrande åtgärder på sidan 26.

Inledning

Bakgrund & syfte

WSP Kulturmiljö har fått i uppdrag att genomföras en konsekvensbeskrivning inför samråd och fortsatt planering i stadsdelen Solberga, Stockholm och omfattar fastigheten Skarabéen 1 och delar av fastigheten Västberga 1:1. Planområdet är beläget vid den norra delen av Folkparksvägen som ansluter till Kontrollvägen. Syftet med detaljplanen är att möjliggöra för bostäder samt ett uppförande av hotell om upp till cirka 22 standardvåningsplan (som högst 117 meter över havet, cirka 82 meter hög byggnad) med tillhörande verksamheter. Detaljplanen syftar också till att tydliggöra entrén till Solberga samt att bidra till att stärka kopplingen mellan Telefonplan och Älvsjö. Ett större befolkningsunderlag i väl gestaltade stadsrum kan stärka det lokala centrumet genom bättre underlag för service och nya mötesplatser.

Med utgångspunkt i stadsbyggnadskontorets skrivelse 2020-07-07 samt en utförd kulturmiljöanalys av strukturplan för Folkparksvägen (White arkitekter 2016-09-20) är uppdraget från de tre byggherrarna Skanska, Stockholmshem och Viktor Hansson att genomföra en konsekvensbedömning av förslag till exploatering.

Underlagen för konsekvensbedömningen har levererats till WSP via mejl av Skanska (2021-09-09), Stockholmshem (2021-09-09) och Viktor Hanson (2021-09-14). Skanska står för underlagsdata i synlighetsanalysen, angivande av antal våningsplan och höjder.

Metod & arbetssätt

Utredningens underlagsmaterial i form av kulturmiljöanalysen redovisar vilka kulturhistoriska värden som har identifierats inom området. De behandlar även karaktärsdrag samt betydelsefulla siktlinjer och målpunkter.

Analys av landskapsrummet har gjorts genom fältbesök i kombination med historiska fotografier och kartmaterial. Metod för konsekvensbedömningen är utförd enligt WSPs modell som bottnar i Riksantikvarieämbetets vägledning: *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, Handbok (2014)*.

En synlighetsanalys har genomförts med hjälp av geografisk analys och digitala kartor. Dessa har använts för att preliminärt förstå hur värdefulla platser inom framför allt Stockholms riksintresseområden skulle kunna påverkas av ett nytt högt hus inom planområdet.

Handboken fungerar även för bedömningar av påverkan på kommunala värden enligt plan- och bygglagen. Bedömningen vilar också på den tidigare genomförda känslighets- och tålighetsanalysen i vilken WSP utgått från risken att de kulturhistoriska värdena kan förstöras eller minska vid föreslagna förändringar eller tillägg, samt utifrån kulturmiljöns möjlighet att ta emot nya inslag utan att dess kulturhistoriska karaktär eller värde påtagligt förändras. Grunden i analysen är de värdebärande uttrycken, strukturerna och sambanden som är särskilt nödvändiga för företeelsens helhet och relevans.

Utredningsområde & avgränsning

Utredningsområdet omfattar fyra områden in anslutning till Norra Folkparksvägen i Solberga; fastigheterna Skarabéen 1 och delar av Västberga 1:1. Platsen för planområdet ligger i ett skogområde i utkanten av Solberga, i närheten av motorvägen E4:an samt längs norra delen av Folkparksvägen. Då planförslaget omfattar ett högt hus är det nödvändigt att utvidga utredningsområdets avgränsning till att omfatta ett större område, där ett högt hus förväntas påverka stora delar av omgivningen. Det större områdets preliminära omfattning redovisas i synlighetsanalysen.

Illustration ur kulturmiljöanalysen (White, 2016) Konsekvensbeskrivningen behandlar följande områden med byggherrar
Område 1: **Stockholmshem**, norra delen av 15: **Skanska**, södra delen av område 15 samt 3 och 5: **Viktor Hanson**.

Kulturmiljö & Stadsbild

Kort historik

Solberga

Flertalet fornlämningar i området visar att platsen har varit bebodd under långa tider. Namnet Solberga betyder den soliga delen av en häll och var också namnet på en av de större gårdarna samt prästgården som fanns på platsen. Platsen var länge i stort sett obebodd fram till 1900-talets mitt.

Solberga började planeras i en tid av stor bostadsbrist med en kraftig urbanisering. Mark köptes av Stockholm stad under senare delen av 1930-talet. På detta vis var staden förberedd för expansion när bostadsbristen skulle komma att bli en viktig politisk fråga. Vid planläggningen av området under 1940-talet fanns riktlinjer att en ny stadsdel behövde 10 000 invånare, men eftersom kyrkan inte sålde sin skog till staden till en början fanns inte utrymme för en så stor stad, istället planerades för cirka hälften, det vill säga 5 000 nya invånare. Stadsdelen skulle även fungera tillsammans med den lilla nya stadsdelen med endast 1 000 invånare som uppfördes i Västberga vid samma tid. Med stadsplaner upprättade 1947 och 1948 påbörjades bygget av Solberga 1947 och centralt i området lokaliserades Folkparksvägen, vilken skulle vara genomfartsvägen, utan direkta entréer till bostadsbebyggelse. Ursprungligen ledde inte Folkparksvägen ner till Älvsjö station, men under 1960-talet förlängdes den och blev en viktig genomfartsled.

De allra mest namnkunniga arkitekterna vid tiden står bakom ritningarna till bebyggelse: Leif Reinius och Sven Backström, Erik och Tore Ahlsén samt Paul Hedqvist.

”Stockholmsstilen” är ett kännetecken för Solberga. Stads-trädgårdsmästare Holger Blom och Erik Glemme utvecklade arbetssättet som tog topografin och sprickdalslandskapet som utgångspunkt där träd, branter och hållar togs tillvara som element i stadsbyggandet.

Under 1960-talet minskade befolkningen i området. Orsaken var inte att lägenheter stod tomma, utan snarare att det var färre boende per lägenhet. De små tvårummarna ansågs inte längre lämpliga för en hel familj. Mot 1960-talets slut påbörjades en ny etapp av Solbergas utbyggnad då den så kallade Apelsinlunden byggdes. Detta innebar att nya familjer flyttade in till Solberga och befolkningsunderlaget ökade. Under senare år har en större förtätning inletts i stadsdelen.

Solberga. Stockholm i närbild 1952.

Solberga. ArkDes arkiv.

Norra delen av Folkparksvägen någon gång mellan 1955 - 1967. Från Eniro historiska kartor.

Kulturmiljön

Värderingen är gjord med utgångspunkt i Kulturmiljöanalysen samt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering.

Solberga har ett långt tidsdjup, men idag visar stadsdelen sammanhållet på efterkrigstidens stadsplaneringsideal. Solberga är som helhet en särskilt värdefull bebyggelsemiljö med enskilda byggnader som är särskilt utpekade och på ett särskilt tydligt sätt kan berätta stadens historia.

Planområdet ingår i en miljö som både är utpekad som en sammanhållen helhetsmiljö men som också innehåller enskilt utpekade byggnader och platser med särskilt högt kulturhistoriskt värde. Stadsmuseet har pekat ut bebyggelsen längs Folkparksvägen som kulturhistoriskt värdefull. Kulturmiljöanalysen beskriver Stadsmuseets värdering som följer:

"Den enhetliga bebyggelsen kring Folkparksvägen

- Tidstypiska och välgestaltade lamellhus.
  - Lamellhus som i stort bevarar sin ursprungliga arkitektur.
  - Uttrycksfullt utformade byggnader, folkhemsarkitektur.
  - Byggnadsutformningen i stort sett enhetlig.
  - Rikt varierade utformningar, stor omsorg om material och detaljlösningar.
  - Framstående arkitekter (i tidigt 1950-tal)
  - Bebyggelse anpassad efter terräng.
- Nya planideal syns genom:
- Vinkelställda byggnader
  - Formeringar som skapar slutna gårdsrum
  - Punkthus som markerar det lokala stadsdelscentrumet
- Utmärkande delar inom området:
- 2 st centrumanläggningar, Kristalltorget och Klacktorget.
  - Torgen är som helhet väl gestaltade – miljöskapande värde främst som viktig del i stadsbilden och den ursprungliga stadsplaneringen."

Värdebärande egenskaper, uttryck & karaktärsdrag

Stadslandskapet

Solberga ligger i ett omväxlande landskap med skogsbeklädda höjdryggar och dalgångar med vägar. Det är Mälardalens typiska sprickdalslandskap där den naturliga topografin har spelat en stor roll för planeringen, karaktären och utbyggnaden av Solberga. Bebyggelsen är medvetet placerad och orienterad för goda ljusförhållanden och med den tydliga målsättningen att skapa hus i park med sparade äldre träd, framför allt tallar. Bebyggelsen präglas fortfarande av en helhet i en årsring som representerar efterkrigstidens internationellt uppmärksammade stadsplanerings- och arkitekturideal. Stadsdelen har landmärken, men ingen bebyggelse är särskilt väl synlig över trädtopparna från längre avstånd. Stadsdelens landmärken har pekats ut i Kulturmiljöanalysen; huset i två volymer som följer Folkparksvägens mjuka sväng och som markerar Kristalltorget, panncentralens skorsten och höghuset vid Klacktorget. Dessa landmärken bidrar påtagligt till stadsdelens identitet.

Några kilometer från Norra Folkparksvägen finns riksintresset för kulturmiljövården LM Ericssons telefonfabrik och LM-staden i Midsommarkransen.

Betydelsfull synlig bebyggelse markerar Kristalltorgets läge.

Kristalltorget.

Den rika grönskan med äldre träd bäddar in bebyggelsen.

Närmiljön i och kring planområdet

KULTURHISTORISK KARAKTÄR

I kulturmiljöanalysen redovisas karaktären invid norra Folkparksvägen. Folkparksvägen är en slingrande väg som är svagt kuperad och som kantas av sparade berg-hällar och naturmark med en rik vegetation. Bebyggelsen är för det mesta indragen från gatan och har mer eller mindre förgårdsmark. Kristalltorgets byggnad mot Folkparksvägen är ett tydligt och betydelsefullt land-märke med en "knäckt" fasad som följer vägens sväng och som skapar rumslighet i miljön. Byggnaderna är placerade enligt idéerna om hus i park som anpassats till uppvuxna träd och områdets terräng. Fasaderna är putsade i jordfärger i olika färgställningar där de färgsatta ytorna inte alltid följer arkitektonisk logik. Lägenheterna är oftast genomgående och husen i tre våningar, smala och nätta och väl inpassade i terrängen. I området finns även lite högre punkthus utplacerade längs slingrande gator. Solbergaskogen med gammelskog finns i närheten.

I enlighet med 1950-talets planeringsideal med mindre sociala bostadsenklaver som vänder sig inåt är entréerna vända mot grönskande gårdar och inte mot gatan.

Bebyggelsen och stadsplaneringen från 1950-talet är starkt sammanhållen i volymer och uttryck, men med variationer exempelvis i omsorgsfullt utformade burspråk, balkonger, trapphus, mosaikutsmyckningar samt trä- och smidesdetaljer. Dessa kvaliteter finns inte minst i den betydeklädda miljön kring Kristalltorget.

Nya bostadshus har tillkommit norr och söder om Kristalltorget. Bostadsrätter i kvarteret Akvamarinen med detaljplan från 2010-talet med större volymer och helt nyuppförda hyreshus med sadeltak och anpassad färgsättning flankerar den mindre bebyggelsen vid torget.

Fastighetsägaren har bevarat Kristalltorgets särskilda kvaliteter med pelargång, mosaiker, torgbeläggning och träpartier.

Kristallvägen, Pressens bild 1951. Tidstypisk färgsättning som inte alltid följer arkitekturens logik.

Den karaktäristiska bebyggelsen vid Kristalltorget möter i norr nyare hus i kvarteret Akvamarinen som förskjuter skalan längs vägen. Förgårdsmarken är karaktäristisk.

Lamellerna är smala och nätta med höga kvaliteter i ljusa och genomgående lägenheter. Träd är utsparade och är idag en stor tillgång i området.

Känslighetsanalys

Känslighetsanalysen utgår från risken att de utpekade värdena förstörs eller minskar vid förändring, ändring eller tillägg. Analysen klargör kulturmiljöns möjlighet att ta emot nya inslag utan att dess kulturhistoriska karaktär eller värde påtagligt förändras. Grunden i analysen är de värdebärande uttrycken, strukturer och samband som är särskilt nödvändiga för företeelsens helhet och relevans.

Solberga har som helhet höga kulturhistoriska värden, vilka har pekats ut i olika utredningar, kunskaps- och planeringssunderlag. Solbergas homogena och sammanhållna bebyggelse inpassad i naturmarken omnämns särskilt tillsammans med tydliga landmärken. Som kulturmiljöanalysen visar är kulturmiljön känslig för förändringar som bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper. Miljön är känslig för dominerande nutida tillägg som minskar läsbarheten och upplevelsen av områdets värden.

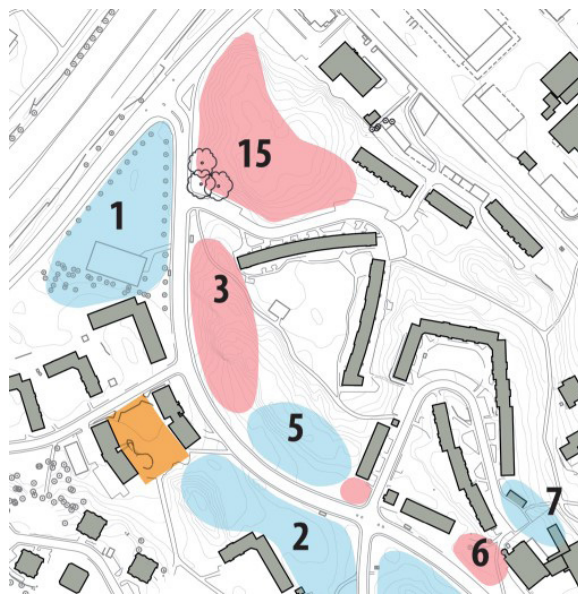
I planarbetet med området kring norra Folkparksvägen innebär detta att tillkommande volymers storlek inte får bli för stora och dominerande utan istället anpassas till de befintliga. Färg och materialbehandling bör anknyta och inte bli för varierad.

I kulturmiljöanalysen påvisas kortfattat känsliga respektive mindre känsliga områden för exploatering.

Planområdet ligger delvis i gränsen mellan olika karaktärer. Planområde 15 och delvis planområde 1 vänder sig i större utsträckning till den storskaliga karaktären kring E4:an och till Västbergas bebyggelse. Gatukaraktären kring Folkparksvägen påverkas dock av planerad bebyggelse i Solbergas "entrée" och i siktlinjerna mot Kristalltorgets och Akvama-

rinens bebyggelse. Detta innebär att det finns en potential till att bidra med ett modernt inslag direkt i anslutning till motorvägen i planområde 1 och 15 utan att bryta upp den befintliga sammanhängande karaktären i Solberga. Detta beror naturligtvis på påverkan från placering, höjder och storleken på volymerna.

Placering av högre hus är avgörande för upplevelsen och läsbarheten av staden, där omkringliggande värdefulla platser är känsliga för konkurrerande bebyggelse som minskar dess värden i stadsrummet. Flera högre och större byggnader i området kan ge kumulativa effekter.

Ur Whites kulturmiljöanalys. Röda områden är markerade som känsliga för exploatering medan blå är mindre känsliga.

Känslighetsresonemang

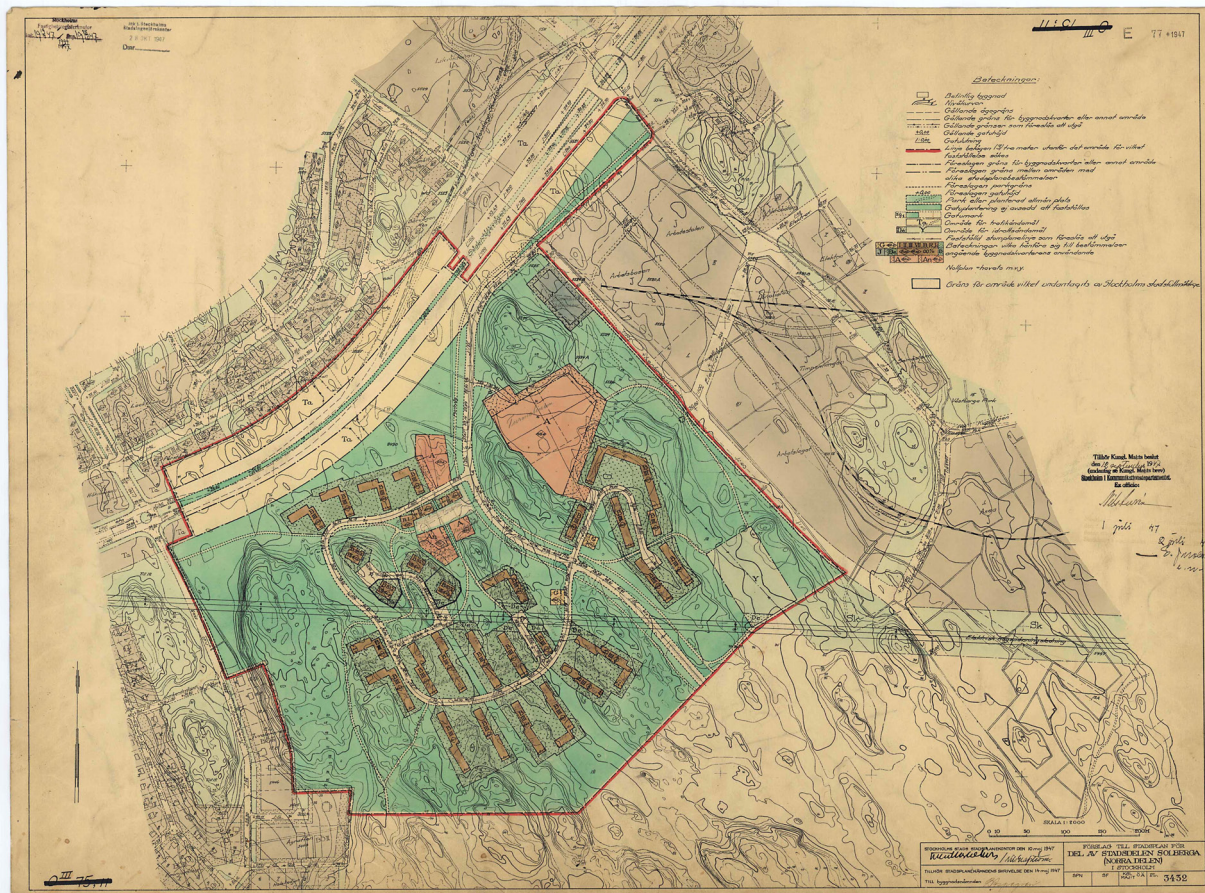
Kulturmiljöer där värden är knutna till uttryck för en avgränsad historisk period kan vara känsliga för dominerande nutida tillägg.

Landskap som är präglad av och har värden knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten.

Uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats, kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper.

Ur Riksantikvarieämbetets handbok för riksintressen

Fastställd plan över norra Solberga från 1947.

Gällande detaljplaner (från Start-PM 2019)

Området är planlagt för park, gata, specialområde för trafik, bilförsäljning, bilreparation, försäljning och service samt elnätsstation. Berörda detaljplaner är Dp2005-21711 och Dp2000-01257 samt stadsplanerna Pl3432, Pl3861 och Pl6013. Bebyggelsen inom fastigheten Skarabéen 1 är planlades under 2000-talet för en byggnadshöjd på en, två och tretton våningar samt att marken ska vara tillgänglig för underjordiska ledningar. Genomförandetid för detaljplan 2000-01257 var till den 14 juli 2020. Genomförandetiden har därmed gått ut.

Konsekvens- beskrivning

Föreslagen åtgärd

Syftet med det inledande planarbetet är att möjliggöra för uppförande av ett nytt hotell med tillhörande verksamheter inom del av fastigheten Västberga 1:1. Vidare tillskapas ny bostadsbebyggelse i området omkring. Planområdet är lokaliserat i norra delen av Solberga nära Folkparksvägen. Skanska är byggherre inom stora delar av område 15, Stockholmshem inom nr 1 och Viktor Hanson för nr 3, 5 och för södra delen av område 15. Idag finns ingen bebyggelse inom dessa områden, men väl värdefull naturmark som är en del i den ursprungliga planeringen av området. Inom område 1 finns ingen värdefull naturmark, och tomten har tidigare varit föremål för förslag om exploatering.

Vad försvinner och vad tillkommer?

- En andel befintlig naturmark tas bort.
- Inga byggnader rivs.
- Nya höga byggnadsvolymer med höjder som mest om 117 m öh, cirka 18 - 22 våningar.
- 6 nya punkthus i 5-6 våningar tillkommer längs Folkparksvägen och Safirgränd. Nya parkeringsgarage mellan husen som binder samman dem två och två.
- Ett bostadskomplex med 7 och 6 våningar tillkommer inom Skarabéen 1 i norr. En byggnadsvolym om 5 våningar föreslås längs Folkparksvägen.
- En skyfallspark kommer att anläggas av Stockholms stad inom norra delen av kvarteret Skarabéen.

Skedda gårdar vid norra Folkparksvägen

Snedbild norra Folkparksvägen. Montage med förslagna tillkommande infärgade volymer.

Förenklad synlighetsanalys - förslag till högt hus inom område 15

Ny hög bebyggelse i landskapsrummet kan förändra vyer från viktiga platser, detta gäller både inom Solberga stadskärna och utanför närområdet. För att kunna förhålla sig till hur olika platser inom staden kan påverkas vid en eventuell exploatering med ett höghus vid E4:an i Solberga/Västberga 1:1 inom området 15 har ett antal känsliga platser studerats, detta med utgångspunkt i den av WSP framtagna förenklade synlighetsanalysen. Några känsliga platser inom staden, inklusive riksintresseområden, har valts ut med utgångspunkt ifrån var det höga huset enligt verktyget kan bli synligt samt närhet till föreslagen plats för höghuset. Analysen är preliminär och kan utvecklas. Metoden och verktyget är ett enkelt sätt att i ett tidigt skede kartlägga synlighet och påverkan. Grön färg markerar även trädtoppar vilket ger ett resultat där fler ytor framträder som "synliga" när det i själva verket inte är möjligt att upptäcka byggnaden från marknivå. Dock kan konstateras att ett högt hus om 117 meter över havet kommer att vara synligt från många delar av Stockholm. Analysen bygger på hur stor synligheten är på långa avstånd samt huruvida siluetten kommer att påverkas negativt från offentliga platser eller inte.

Hög byggnads synlighet i omgivande stadslandskap

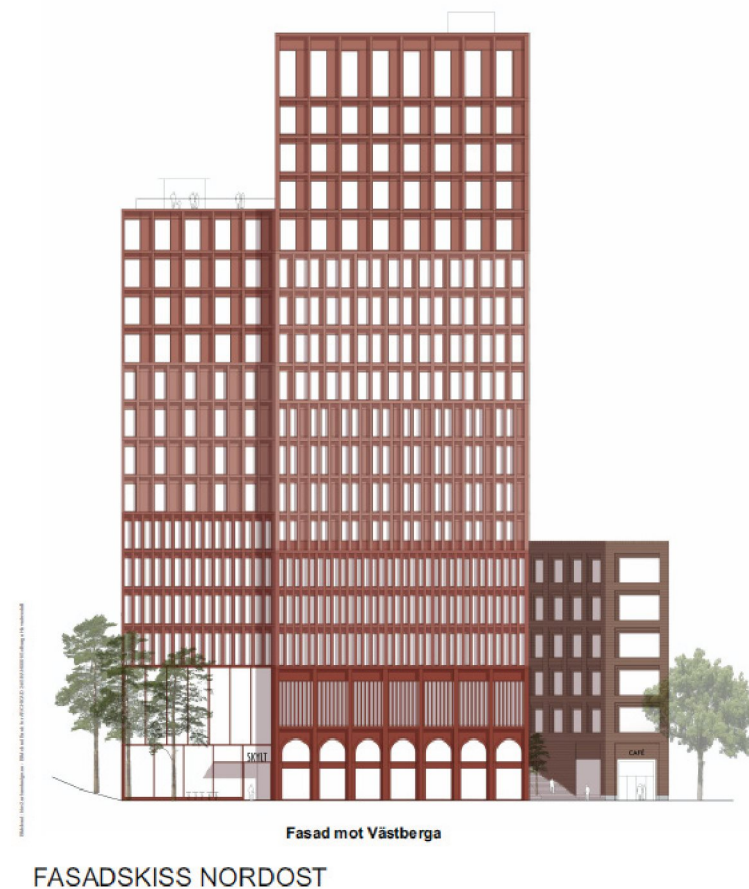
Den föreslagna byggnaden kommer att innebära att stads-siluetten mer eller mindre förändras.

Ett högt hus innebär ett nytt tillägg med en ny typ av byggnadsvolym. Riksintresset LM-Ericssons industri-anläggning och LM-staden finns i närheten och ska inte påverkas negativt av en hög byggnad. Skogskyrkogården

som världsarv kan störas av dominerande tillägg, inte minst med ljuseffekter. Stockholms siluett är av riksintresse och känslig för nya uppstickande volymer med minskad läsbarhet av de idag kända och karaktäristiska inslagen som följd.

Framtagen synlighetsanalys tar fasta på höjderna i den föreslagna bebyggelsen med beräkningar av synlighet i det omgivande stadslandskapet. Kartan visar med grön kulör var huskropparna (endast de två högsta) preliminärt kommer att bli synliga. Detta inkluderar trädtoppar. Därefter har några punkter i form av värdefulla/påverkade platser valts ut för att med hjälp av verktyget kunna illustrera hur den höga byggnadsvolymen preliminärt kan komma att synas och påverka värden.

Mer innehåll i den förenklade synlighetsanalysen redovisas i bilaga.

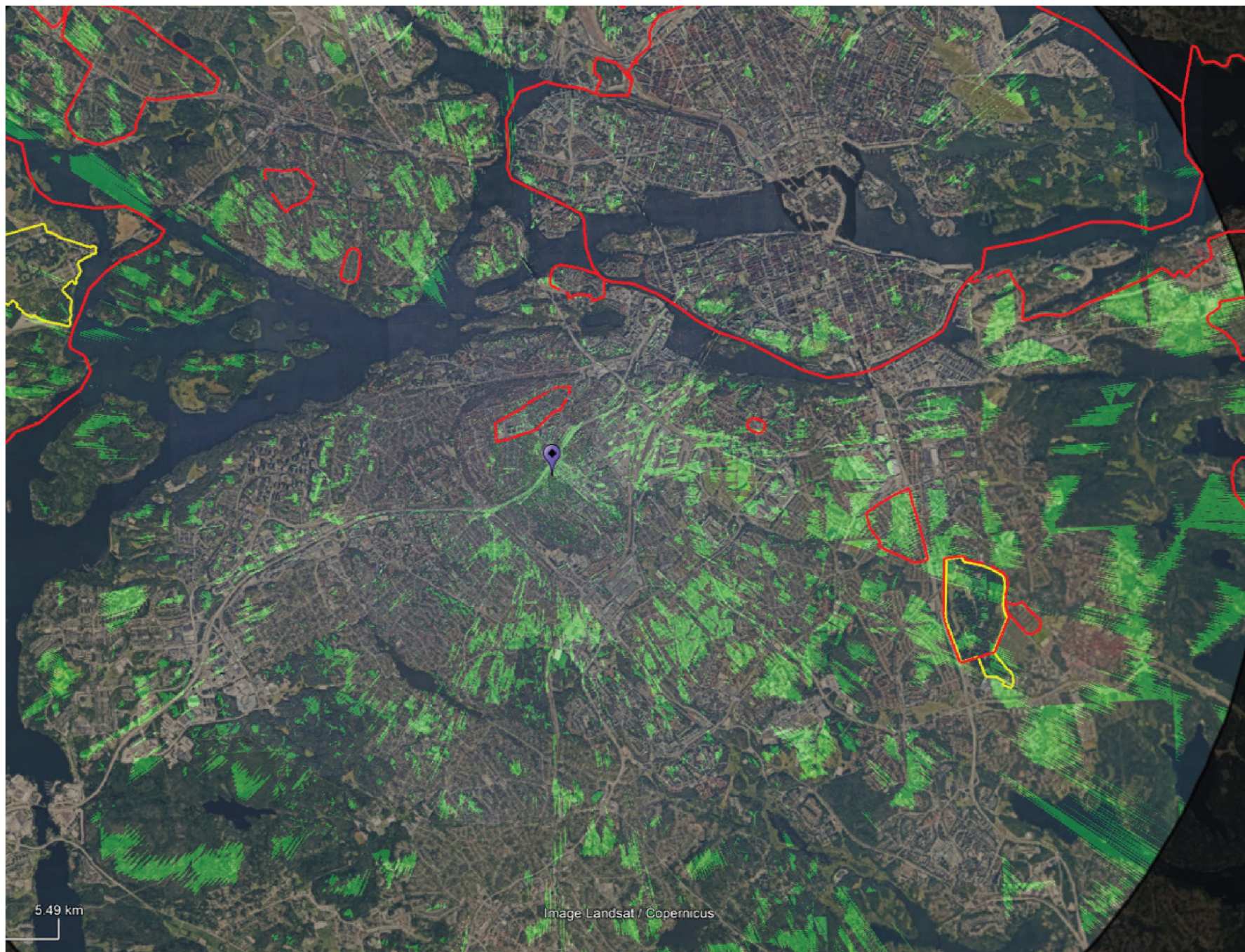
Skanskas förslag till bebyggelse i område 15 (2021-09-09). Arkitekter Urban-Design. Byggnaden är storskalig, placerad i Solbergas utkant i närheten av motorvägsmiljön och läses inte samman med Solbergas värdefulla miljö. Förslaget innebär ett nytt landmärke för Stockholm.

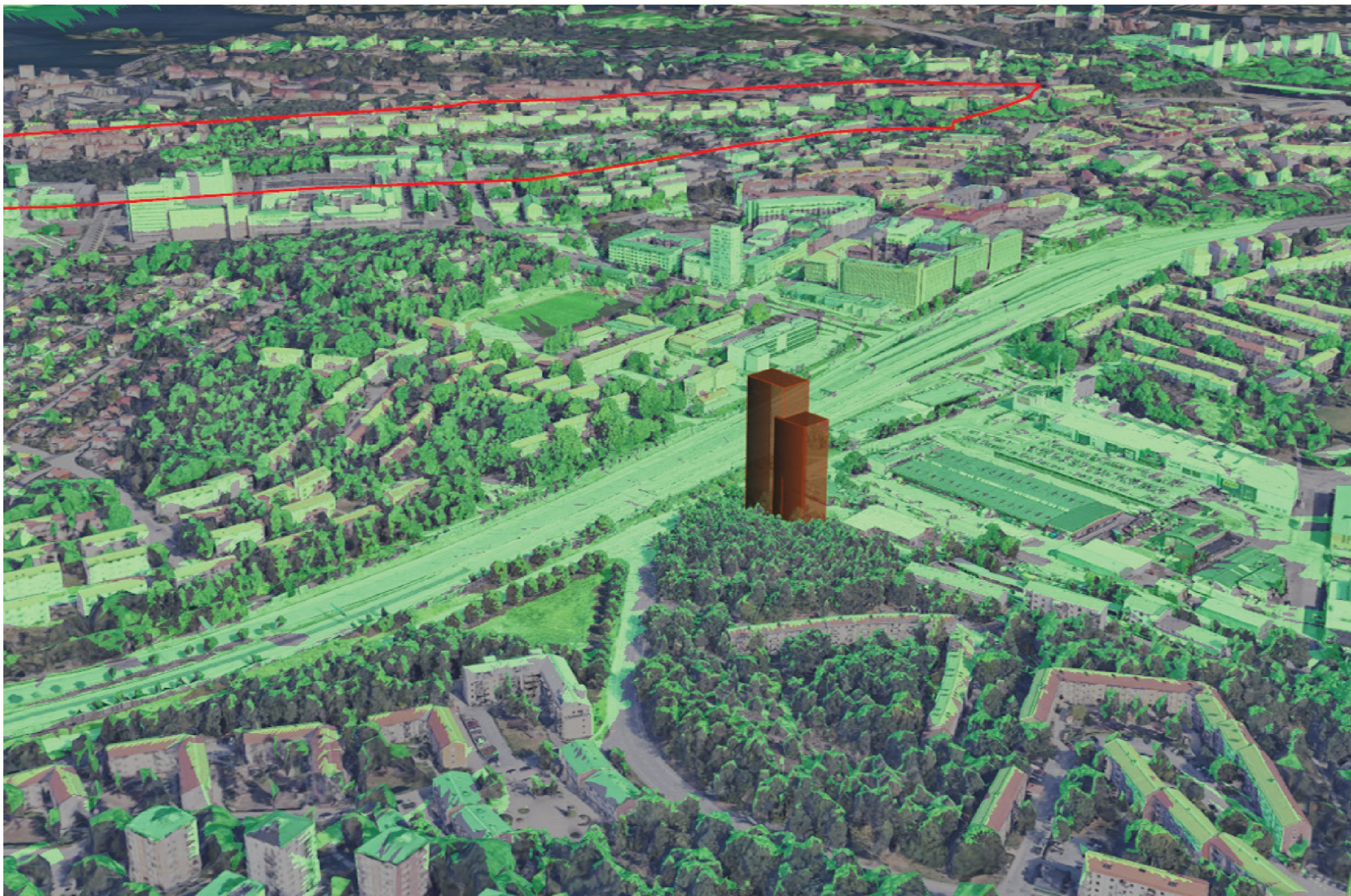
17

Den gröna kulören visar var det höga huset om 117 meter över havet och 18 - 22 våningsplan eller mer kan komma att synas i Stockholmsområdet. Röda linjer markerar riksintresseområden - gul kontur är världsarvet Skogskyrkogården. Se vidare i synlighetsanalysen i bilaga.

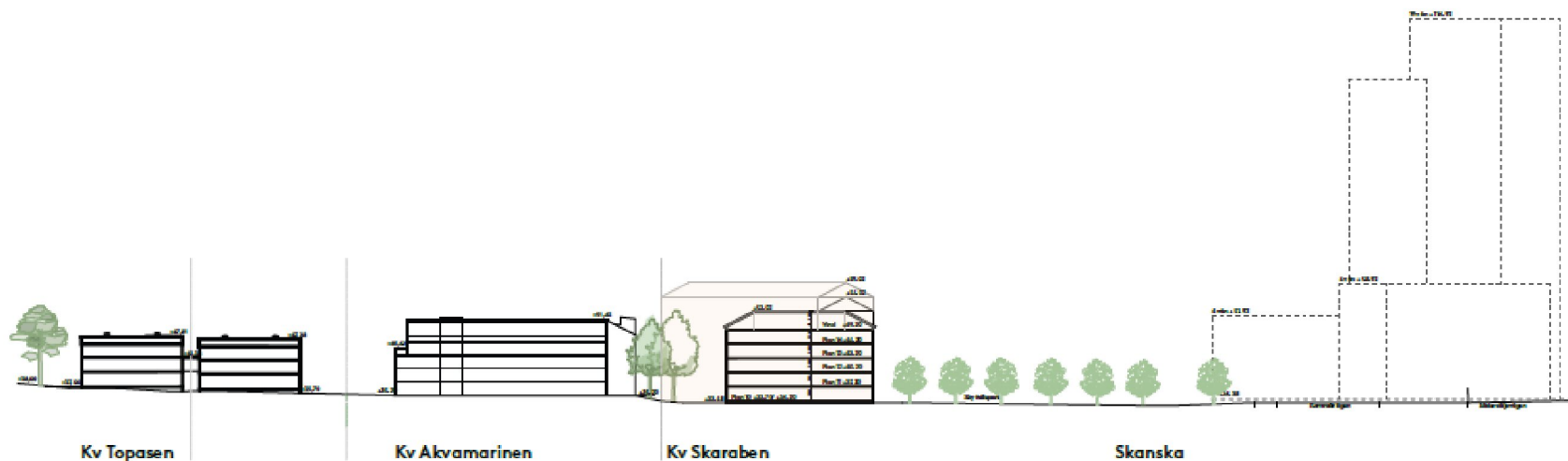
Grön kulör visar var den höga byggnaden om 18 våningsplan preliminärt blir synlig - även inom riksintresset LM Ericssons telefonfabrik och delar av LM staden. Se vidare i synlighetsanalysen i bilaga. Synligheten skulle snabbt kunna minska om det höga huset blev någon eller några meter lägre.

Skarabéen - förslag till ny bebyggelse i område 1.

Skarabéen. Bebyggelsen har förgårdsmark men är med sin höjd om fem våningar invid Folkparksvägen inte tillräckligt anpassat till Solbergas karaktär och lägre skala. Illustrationer från Stockholmshems underlag 2021-09-09.

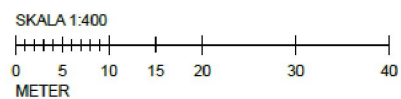

Förslag till bebyggelse i kvarteret Skarabéen. Observera Kristalltorgets bebyggelsevolym till vänster (kv Topasen) och den fortsatta skalförskjutningen längs Folkparksvägen. Byggnaden längs Folkparksvägen har förgårdsmark som ansluter till stadsplaneringsidealet i Solberga.

Orienteringsfigur

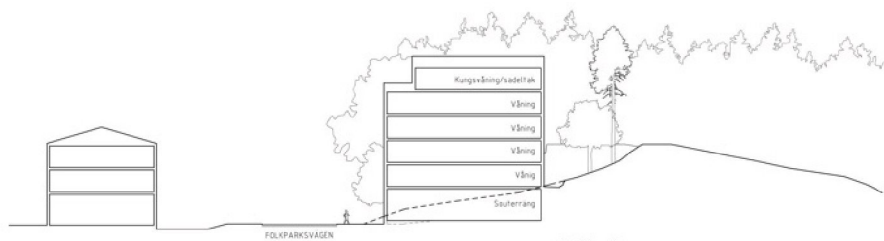
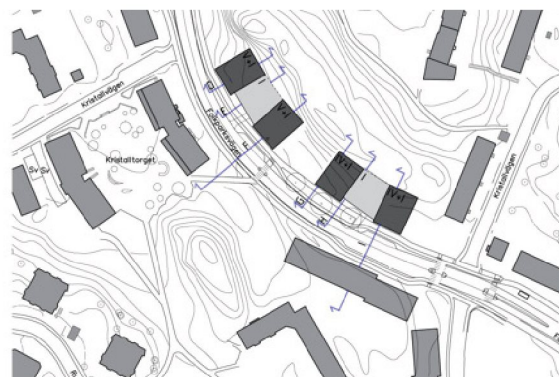

Förslag till fasaduppställning mot E4:an i kvarteret Skarabéen.

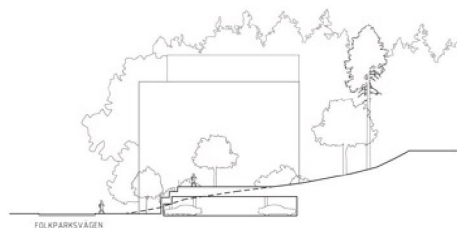

Gårdsmiljö i kvarteret Skarabéen.

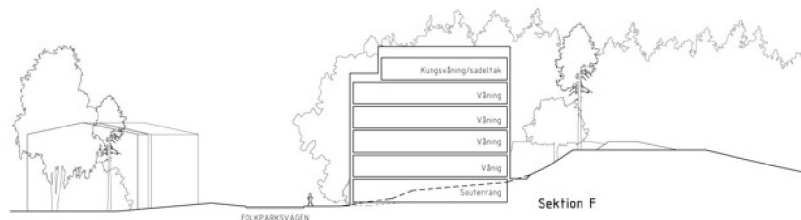

Sektion D

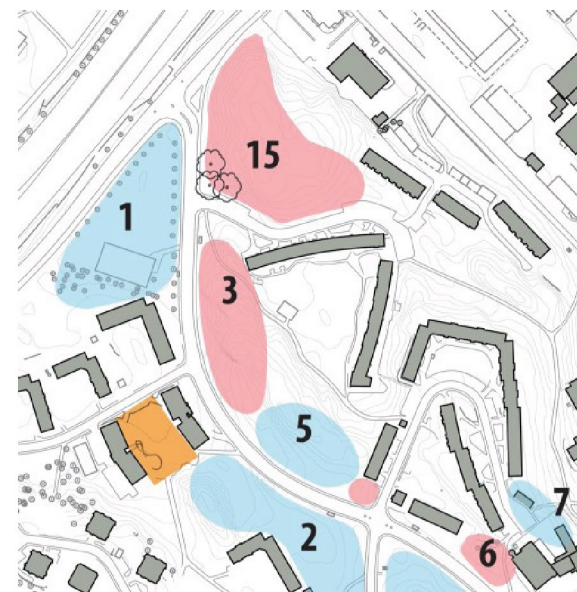
Sektion E

Sektion F

0 5 10 20m

Sektioner av föreslagen bebyggelse längs Folkparksvägen. Kristalltorgets sektion som referens ses uppe till vänster.

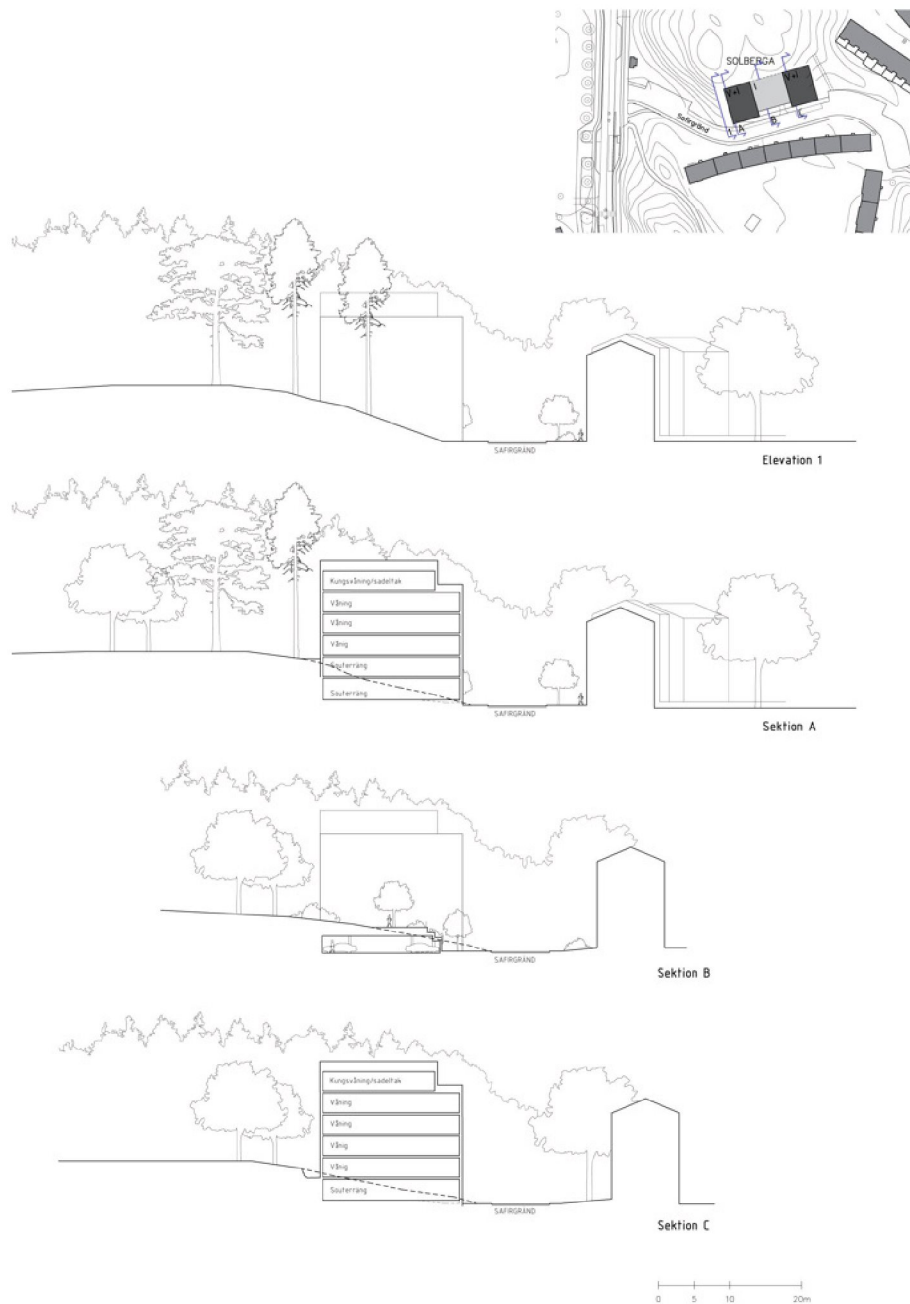
Ur Kulturmiljöanalysen. Område 3 mitt emot Kristalltorget (orange) är markerat som känsligt för exploatering (rosa). Blåmarkerat område 5 bedömdes vara mer tåligt för ny bebyggelse. Ny föreslagen bebyggelse i 6 våningar är delvis placerad i område 3 samt i de södra delarna av område 15.

Folkparksvägen

Föreslagen bebyggelse längs Folkparksvägen i 6 våningar. Bebyggelsen är planerad utan förgränsmark och placerad mitt emot Kristalltorgets små volymer. Parkeringsgarage som förbinder volymerna i gatulivet är ett inslag i miljön som inte samspelar med områdets karaktär. Underlag från Viktor Hanson 2021-09-14.

Föreslagen bebyggelse längs Safirgränd i 6 våningar. Bebyggelsen är planerad utan förgårdsmark och placerad mitt emot Solbergas karaktäristiska mindre och smalare volymer. Parkeringsgarage som förbinder den föreslagna nya bebyggelsen är ett inslag i miljön som inte samspelar med områdets karaktär.

Sektioner vid Safirgränd. Notera de föreslagna husens storlek som avviker från den karaktär och skala som utpekats som värdefull i närområdet (kv Turmalinen).

Påverkan, effekter och konsekvenser för kulturmiljön

Påverkan och effekt

Är påverkan direkt eller indirekt?

- Planförslaget innebär en direkt påverkan genom uppförande av helt nya byggnadsvolymer.
- Planen innebär en förändrad stadsbild för Solberga.
- Delar av värdefull naturmark med äldre träd tas i anspråk.
- Planförslaget innebär osäkerheter kring indirekt påverkan. Planen kan fungera som prejudikat, att fler höga eller större byggnader kan tillkomma med hänvisning till att högre och större byggnader redan tillåts.

Är påverkan tillfällig eller bestående?

- Påverkan bedöms bestående.

Är påverkan funktionell eller visuell?

- En funktionell påverkan kan ses genom att naturmark tas i anspråk för ny verksamhet i form av ett hotell. Vidare tas fler delar av Solbergas naturmark i anspråk för nya bostäder.
- Den visuella påverkan sker genom att omgivningen med värdebärande vyer, siktlinjer och utblickar förändras samt genom en avvikande skala jämfört med Solbergas bebyggelse och den bebyggelse som idag finns inom området.

Vilka egenskaper påverkas?

- Solbergas nuvarande bebyggelsestruktur med mindre volymer kommer att förändras (ännu mer) med ytterligare skalförskjutningar uppåt i storlek och höjd.
- Upplevelsen av Solbergas sammanhållna karaktär med likartad bebyggelse i mindre volymer och stadsplaneringsideal kommer att försvagas.

Solberga stadsdel är generellt väl avläsbar och välbevarad. Solbergas första årsring är tydligt avläsbar på platsen.

Byggnaderna kommer genom sin höjd och placering att framträda i flertalet vyer, både på avstånd och i det lokala stadsrummet. Föreslagna volymer bedöms både innebära direkt och indirekt påverkan samt funktionell och visuell påverkan på kulturmiljöns värden.

Det tilltänkta höga huset innebär påverkan på vyer från omgivningen och innebär ett nytt inslag och ett nytt landmärke i stadssiluetten. Enligt den förenklade synlighetsanalysen kan huset upptäckas från många platser, men preliminära analyser visar att effekten av höjden 117 m ö h i många fall är acceptabel.

Solberga har under senare tid förtätats och stadsdelens kulturhistoriska karaktär behöver värnas. Därför ska påverkan och effekter av byggnadsvolymer som föreslås längs Folkparksvägen och Safirgränd särskilt uppmärksammas. De föreslagna bostadsvolymernas påverkan och effekter är alltför avvikande jämfört med de befintliga - de är för höga, tjocka och breda i jämförelse med 1950-talsbebyggelsen som gör Solberga kulturhistoriskt värdefull.

De högre volymerna i Solbergas utkant läses ihop med E4:ans miljö och kan därför anses ha en mindre effekt på Solbergas karaktär jämfört med de volymer som är placerade direkt i anslutning till Folkparksvägen och Safirgränd.

Påverkan och effekten är kumulativ då större byggnadsvolymer redan tillåts i miljön, såsom i kvarteret Akvamarinen. Den föreslagna 5-våningshöjden i kvarteret Skarabéen ökar påverkan på stadsdelens helhet genom en ackumulerad höjd längs Folkparksvägen norrut.

En förgårdsmark kommer att sparas i Skarabéen invid Folkparksvägen vilket ger en positiv effekt.

De fyra bostadshusen längs Folkparksvägen och de två längs Safirvägen har inte någon grön förgårdsmark. Grön och planterad förgårdsmark är ett starkt uttryck för stadsdelens planideal "hus i park". Parkeringsgarage med infart mellan husen är ett främmande inslag i Solberga. Bebyggelsemiljön påverkas av dessa alltför dominerande volymer och tillägg och effekten blir att stadsplaneidén och karaktären förändras.

Naturmark är en betydelsefull del av den ursprungliga stadsplanen. Den är till glädje för de boende på platsen och när delar av den försvinner påverkas Solbergas värde negativt.

Återbruk är en del av kulturmiljöfrågan och hållbarhet genom återanvändning och medvetna val av byggnadsmaterial kan ge positiva effekter för kulturmiljön.

Konsekvenser

Hur påverkas kulturmiljöns värden?

- Platsens historiska tidsdjup får en minskad läsbarhet kring Norra Folkparksvägen, där förslagen leder till en skalförskjutning på grund av alltför stora volymer, i flera fall avsaknad av förgårdsmark samt parkeringsgarage mellan husen. Även de två volymerna längs Safirgränd i område 15 bidrar till en negativ skalförskjutning och en förändrad karaktär.

- Konsekvenser av ett högt hus om 117 m ö h i Solbergas utkant får enligt den preliminära synlighetsanalysen en begränsad synlighet, påverkan, effekt och konsekvens på kulturhistoriska värden i stadslandskapet och kan accepteras ur kulturhistorisk synvinkel. Detta med hänvisning till att höghuskomplexet ska ges en god gestaltning och en volym som, enligt preliminära bedömningar, endast i mindre omfattning påverkar värdefulla platser i omgivningen. En god och arkitektoniskt genomtänkt gestaltning är förutsättning för att konsekvenserna kan bedömas som hanterbara. Höghuskomplexet kommer att läsas ihop med motorvägs-miljön - inte med den kulturhistoriskt värdefulla karaktären i Solberga.

- Förslagen sammantaget får negativa konsekvenser för kulturhistoriskt värdefull naturmark och träd.

Höghuskomplexet med hotell har bearbetats och har genom en medveten arkitektonisk gestaltning fått en synbart slankare form än i tidigare förslag. I detta läge är det av oerhört stor betydelse att den höga volymen får en utformning och en materialverkan av absolut högsta kvalitet, då den kommer att fungera som ett landmärke och representera Stockholm vid infarten från söder. Den preliminära synlighetsanalysen visar att en högsta höjd om 117 m ö h får begränsade konsekvenser för värdefulla platser på håll, även vad gäller långa avstånd som från Skogskyrkogården och Södermalm. Volymen kan på dessa platser svårligen upptäckas eller störa i en i övrigt varierad siluett.

I det mer närliggande riksintresseområdet Telefonfabriken och LM-staden kommer höghuset att bli synligt, ibland mer synligt. Bedömningen är dock att konsekvenserna blir hanterbara, då det är sannolikt att det från gator, torg och offentliga platser inom riksintresset visserligen blir möjligt att upptäcka huset i sammanhanget av andra element i stadsmiljön, men att detta inte får konsekvenser för utpekade värden. Grönskan kommer fortsättningsvis att vara tydlig omkring området. Synlighet och konsekvenser för kulturhistoriska värden i riksintresset Telefonfabriken och LM-staden bör dock utredas vidare i planprocessen för att garantera att riksintressets värden inte påverkas i större omfattning.

Naturmarken är en betydelsefull del av Solbergas kvaliteter. Konsekvenserna av anläggningen blir att delar av dessa höga värden försvinner i och med förtätningen i områden som i kulturmiljöanalysen utpekats som känsliga.

Det övriga förslaget

I tjänsteutlåtande för StartPM 2019 framhålls kulturmiljöanalysens resultat. Det handlar om det stadsplanehistoriska värdet och särskilt bebyggelsens anpassning till naturen, samt landskapshantering med värdefulla karaktärsdrag att bevara. Konsekvenser av förslaget visar att endast den andra av nedanstående betydelsefulla värden har respekterats i större omfattning:

- "Den enhetliga utformningen av byggnaderna.
- Hörn i möten mellan kvartersgator och Folkparksvägen har historiskt fungerat som gröna portar till bostadskvarteren och är inte lämpliga att bebygga.
- För att bibehålla områdets gröna karaktär är förgårdsmark som princip viktig och bör inte vara för grund."

Sammantaget kan konstateras att förslaget i delar innebär en minskad läsbarhet av Solbergas historia. Särskilt blir konsekvensen minskade möjligheten att utläsa stadsplaneringsidealet med sina specifika volymer och byggnadsplaceringar samt naturmarkens utbredning.

Byggnadsvolymen om fem våningar mot Folkparksvägen i kvarteret Skarabéen är hög, även vad gäller nockhöjden. Konsekvensen är att Akvamarinens stora volym får en fortsättning i Solbergas utkant, istället för att ett nytillskott kan återknyta till Kristalltorgets bebyggelse. Den nya bebyggelsen i Skarabéen borde därmed anpassas i höjd till Kristalltorgets 1950-talsbebyggelse - och inte till Akvamarinens.

Konsekvensen av valet att upprätthålla en förgårdsmark här är positivt. Övriga delar av byggnadsförslaget inom Skarabéen får inte lika stora konsekvenser för Solbergas värden, då de ligger i utkanten, utan direkt kontakt med Solbergas miljö kring Folkparksvägen.

Bostadshusen, två längs Safirgränd och fyra längs Folkparksvägen, är alltför breda, höga och tjocka i jämförelse med skalan i utpekad värdefull bebyggelse och förslaget bör därför arbetas om och volymerna minska. Ur kulturmiljösynpunkt behöver bostadshusen planeras med förgårdsmark för att den värdefulla karaktären i området ska bibehållas.

Den föreslagna skalan på samtliga nya volymer längs Folkparksvägen och Safirgränd, med undantag för hotellet, minskar möjligheten att uppleva och avläsa egenskaper och särarter som är bärande och grund för utpekandet av det särskilt värdefulla området Solberga. De föreslagna volymernas storlek och höjd motarbetar den ursprungliga stadsplaneidén om hus i park och är därmed inte utformade med hänsyn till de kulturhistoriska värdena på platsen. Ett genomförande av en detaljplan som tillåter dessa volymer i Solberga skyddar inte kulturhistoriska värden, då planens konsekvenser innebär att det kulturhistoriska värdet minskar.

Skademildrade åtgärder

- Föreslagen mycket stora höghusvolym har en gestaltningen som blir mycket viktig att bibehålla i kvalitet, i helhet och detalj, då det skapas ett nytt landmärke vid infarten till Stockholm som kommer att vara synligt från långa avstånd.
- En sänkning av höghusets höjd skulle kunna minska påverkan och effekt av synligheten inom riksintresset LM Ericsson telefonfabrik och LM-staden.
- Volymen längs Folkparksvägen i kvarteren Skarabéen behöver sänkas i höjd motsvarande en våning för att stödja Solbergas värdefulla kulturmiljö och bättre ansluta till den ursprungliga karaktären.
- Föreslagna bostadshus i område 5 och 3 samt södra delen av område 15 behöver bli lägre och smalare i volym för att ansluta till Solbergas värdefulla karaktär och värden.
- Den ursprungliga planidén om förgårdsmark behöver respekteras. Volymerna behöver dras in från gatan och inte sammanbyggas med garage.

Plan- och bygglagens krav (PBL 2010:900)

Relevanta paragrafer i koppling till kulturmiljö & stadsbild

I Plan- och bygglagen (PBL) hanteras särskilt värdefull kulturmiljö genom förvanskningförbudet, varsamhetskrav och prövning av lokalisering samt avvägningarna mellan allmänna och enskilda intressen.

Vid ändring i den byggda miljön ska alltid bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på ett sådant sätt som är lämpligt med hänseende till en god helhetsverkan.

Om en väsentlig egenskap går förlorad eller om områdets särart/karaktär väsentligt ändras sker en förvanskning. För att undvika en förvanskning måste därför bärande karaktärsdrag, egenskaper och särarter identifieras och pekas ut. Dessa ska skyddas och ligga till grund för val av ändringar och vidare exploatering, för att det kulturhistoriska värdet inte ska minska. Förvanskningförbudet gäller alltid, och ska följas av alla, såväl kommunen som fastighetsägare och hyresgäster. Förvanskningförbudet ska tillämpas vid alla åtgärder som berör miljön.

Kommunens ansvar

Kommunen har enligt lagstiftningen ett särskilt ansvar vid planläggning och frågor om lov i särskilt värdefulla miljöer. Det är kommunens ansvar att det allmänna intresset bevakas och prioriteras. Kommunen har även ett uttalat ansvar att skydda de särskilt värdefulla kulturmiljöerna vid planläggning. Detta innebär att kommunen inte kan utarbeta en detaljplan som skadar den särskilt värdefulla kulturmiljön och ska besluta om lämpliga bestämmelser som garanterar ett fullgott skydd för miljön.

Kulturmiljö i Plan- och bygglagens andra kapitel

2 kap. 6 § 1 stycket

Vid planläggning, i ärende om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Kulturmiljö i Plan- och bygglagens åttonde kapitel

8 kap. 1 § - Utformning

En byggnad ska

1. vara lämplig för sitt ändamål,
2. ha en god form-, färg- och materialverkan och
3. vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

8 kap. 13 § - Förbud mot förvanskning

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. Andra anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser,
4. bebyggelseområden.

8 kap. 17 § - Varsamhetskravet

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Boverkets föreskrifter för särskilt värdefulla byggnader/bebyggelseområden (BFS 2011:6)

En byggnad kan vara en sådan särskilt värdefull byggnad som avses i 8 kap. 13 § PBL antingen för att den har sådana värden i sig eller för att den utgör en väsentlig del av en särskilt värdefull bebyggelsemiljö. Vad som sägs om byggnader gäller även för bebyggelseområden.

En byggnad kan vara särskilt värdefull om den tydliggör tidigare samhällsförhållanden. Exempel på detta är:

- Byggnader som representerar en tidigare vanlig byggnadskategori eller konstruktion som nu har blivit sällsynt.
- Byggnader som belyser tidigare bostadsförhållanden, sociala och ekonomiska villkor, arbetsförhållanden, olika gruppers livsvillkor, stadsbyggnadsideal eller arkitektoniska ideal samt värderingar och tankemönster.
- Byggnader som har representerat för lokalsamhället viktiga funktioner eller verksamheter.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den tydliggör samhällsutvecklingen. Exempel på detta är:

- Byggnader som till exempel illustrerar folkrörelsernas framväxt, massbismens genombrott, immigration eller emigration.
- Byggnader som har tjänat som förebilder eller på annat sätt varit uppmärksammade i sin samtid.
- Byggnader som präglas av en stark arkitektonisk idé.

En byggnad kan också vara särskilt värdefull om den i sig utgör en källa till kunskap om äldre material och teknik.

En byggnad kan vara särskilt värdefull från konstnärlig synpunkt om den uppvisar särskilda estetiska kvaliteter eller har en hög ambitionsnivå med avseende på arkitektonisk gestaltning eller i utförande och materialval eller i konstnärlig gestaltning och utsmyckning.

En byggnad kan även vara särskilt värdefull om den värderas högt i ett lokalt sammanhang. Exempel på detta kan vara byggnader som haft storbetydelse i ortens sociala liv eller för ortens identitet eller i lokala traditioner.

I begreppet särskilt värdefull byggnad ligger att byggnaden särskilt väl ska belysa ett visst förhållande eller i sitt sammanhang har få motsvarigheter som kan belysa samma förhållande.

Byggnader från tiden före 1920-talets bebyggelseexpansion, som har sin huvudsakliga karaktär bevarad, utgör idag en så begränsad del av byggnadsbeståndet att flertalet av dem kan antas uppfylla något av kriterierna för särskilt värdefull byggnad.

Aktuella lagskydd, planer och program

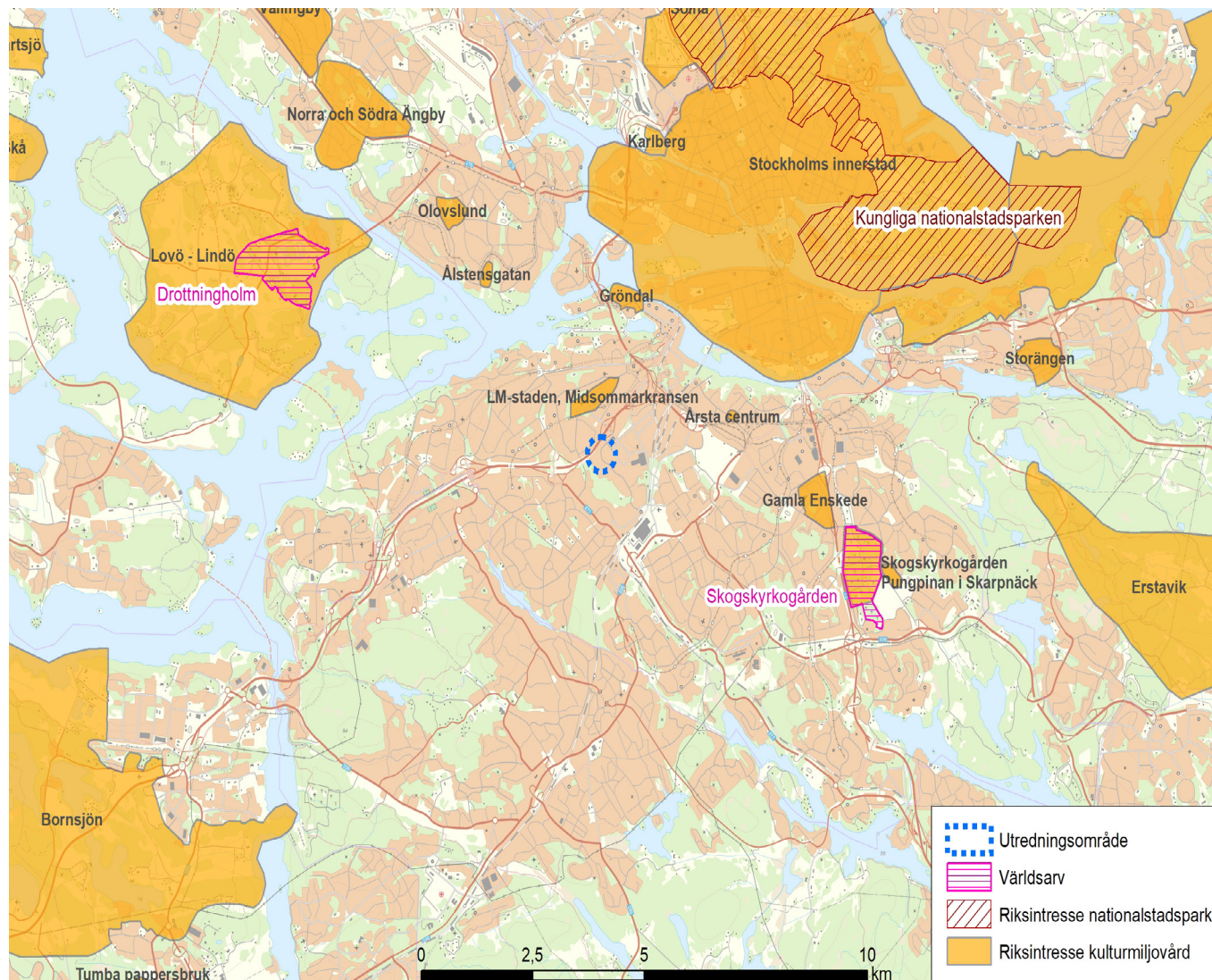
Det nationella övergripande miljömålet God bebyggd miljö grundar sig på att det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas. För kulturmiljön tillämpas Kulturmiljölagen, Miljöbalken samt Plan- och bygglagen.

Miljöbalken

Planområdet ligger inte inom något utpekad riksintresse för kulturmiljövården. Ett högt hus kan påverka ett riksintresseområde - även om det placeras långt ifrån detsamma, exempelvis LM-Ericssons industrianläggning och LM-staden i Midsommarkransen [AB114] med beskrivningen:

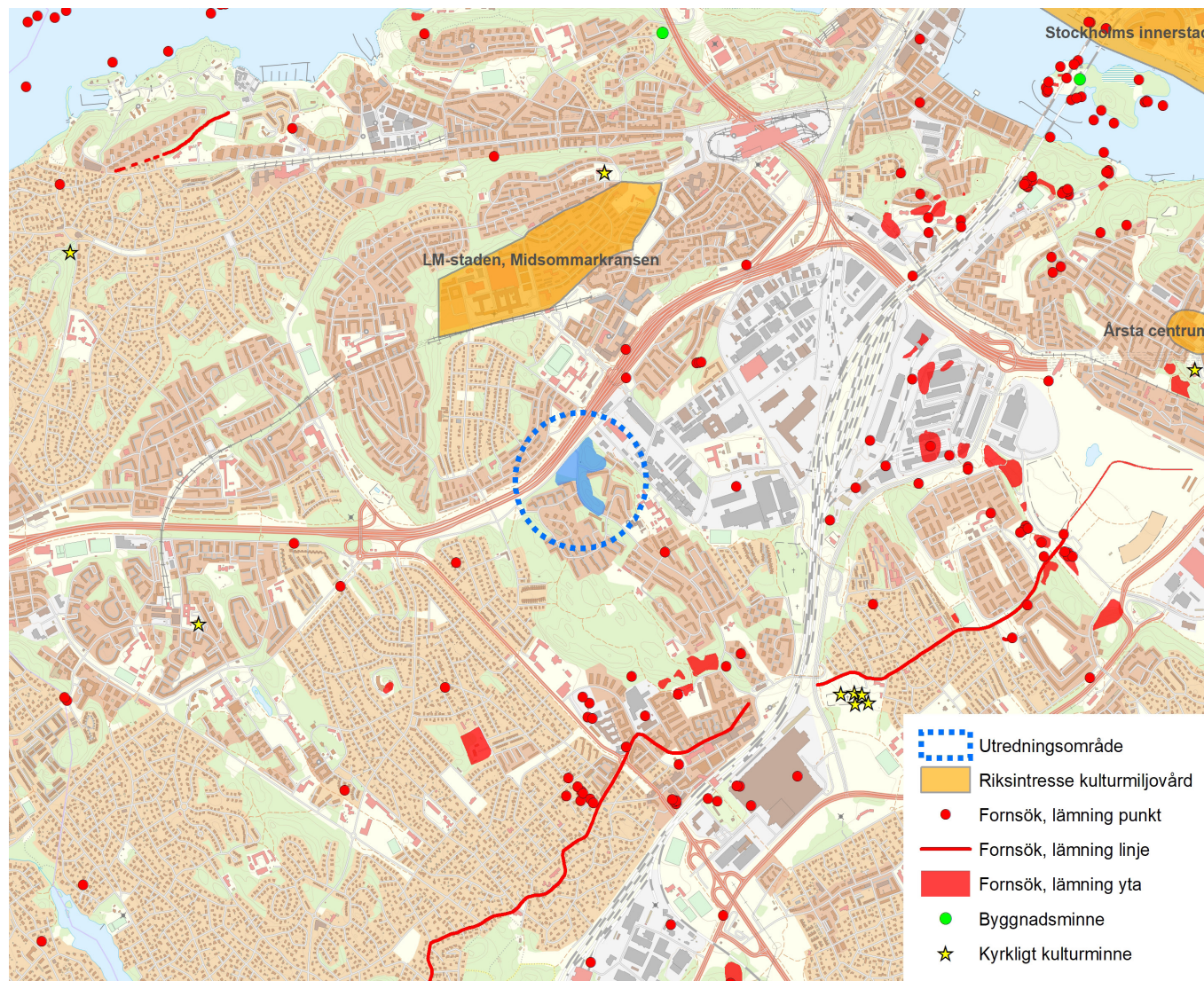
"Industrimiljö omfattande LM-Ericssons industrianläggning med närliggande enhetligt bostadsområde, etablerad under sent 1930-tal och successivt utvecklad under 1900-talet som en följd av förändringar i verksamheten. Miljön speglar den tidiga funktionalismens rationella strävanden inom arkitektur och planering, så som de kom till uttryck i fabriker och boendemiljöer med bostadssociala ambitioner. Uttryck för riksintresset:

Fabriksanläggningen från sent 1930-tal i utpräglad funktionalistisk stil med karaktäristiska glasade trapphus och med telekommunikationstorn från 1949. Till industrianläggningen kompletterande anläggningar och bebyggelse som tillkommit under 1900-talet för bl.a. kontors- och personaländamål. Centrumanläggning från 1940-talet med centrumbyggnad i kombination med bostäder, torg, medborgarhus och butikslokaler. Enhetligt bostadsområde i nära anknäring till fabriksområdet bestående av smalhusbebyggelse med moderna, standardiserade planlösningar, placerade på rad i nordost-sydväst i kuperad terräng med tillhörande vägnät och omgivna av grönska."

Kulturmiljölagen

Källor

- Kulturmiljöanalys av strukturplan Folkparksvägen, Stockholms stad och White, 2016.
- RAÄ bebyggelseregistret. <https://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>
- Riksantikvarieämbetets databas Fornsök. <https://app.raa.se/open/fornsok/>
- Riksantikvarieämbetets vägledning: Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, Handbok (2014).
- Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. https://kartor.stockholm.se/bios/dpwebmap/cust_sth/kul/klassificering/DPWebMap.html
- StartPM Solberga 2019.
- Synlighetsanalys Solberga via Google Pro Earth WSP, 2021.

Kontakt

Mari Ferring
mari.ferring@wsp.com
T 072-5173093

Kulturmiljögruppen Stockholm-Globen

WSP Sverige AB
121 88 Stockholm-Globen
Besök: Arenavägen 7
Tel: +46 10 722 50 00

Org nr: 556057-4880
www.wsp.com

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikkonsultföretag. Kulturmiljökompetensen på WSP är bred, våra ca 20 medarbetare finns över hela landet och har kompetenser bland annat bebyggelseantikvarier, samhällsplanerare, arkitekturhistoriker, konstvetare, kulturgeografer och arkeologier. Tillsammans ser vi till att WSP kan försörja myndigheter, företag, exploatörer, allmänheten och privatpersoner med tydliga underlag och utredningar, efter de senaste rönen inom kulturmiljöfältet.

